

Franckesche Stiftungen zu Halle

Dissertatio Inavgvralis Medica De Salvtaribvs Et Nocivis Dolorvm Effectibvs

Büchner, Andreas Elias

Halae Magdebvrgicae, 1768

VD18 13177346

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

[urn:nbn:de:gbv:ha33-1-216509](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:ha33-1-216509)

DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA
DE
SALVTARIBVS ET NOCIVIS
DOLORVM EFFECTIBVS

QVAM
DIVINI NVMINIS AVSPICIIIS
ET
CONSENSV GRATIOSI ORDINIS MEDICORVM
PRAESIDE

PRORECTORE FRIDERICIANAE MAGNifico
D. ANDREA ELIA BÜCHNERO

SACRI ROMANI IMPERII NOBILI,
POTENTISSIMI PRUSSIAE REGIS A CONSILIIIS INTIMIS,
MEDICINAE ET PHILOSOPHIAE NATVRALIS PROFESSORE PVBL. ORDINARIO,
FACVLTY. MEDIC. SENIORE ET REGIOR. ALVMNOR. EPHORO,
IMPERIALIS ACAD. NAT. CVRIOS. PRAESIDE ET COMITE PALAT. CAESAREO,
REGIARVM SOCIETATVM SCIENTIARVM, ANGLICANAE, BEROLINENS.
ET MONSPELIENS. SODALI,

PRO GRADV DOCTORIS

SVMMISQVE IN MEDICINA HONORIBVS ET PRIVILEGIIS
DOCTORALIBVS RITE CONSEQUENDIS

D. XXII. MART. A. R. S. CLOCC LXVIII.

PVBlice DEFENDET

A V C T O R

CAROLVS BENIAMIN RVFFERVS

LANDESHVTA-SILESIVS.

HALAE MAGDEBVRGICAE

APVD IOANNEM CHRISTIANVM HENDEL.

90 B 17
Händel-Prok
des Walle-Verlags

90 B 17

VIRIS

SVMME AC PLVRIMVM REVERENDIS,
EXCELLENTISSIMIS, AMPLISSIMIS, DOCTISSIMIS,
DE ECCLESIA AC REPVBICA INSIGNITER PROMERITIS,

DOMINO

CHRISTIANO SAMVEL ULBERO,

PASTORI AD AEDem S. IACOBI
ET SCHOLARCHÆ CIVITATIS LIBERÆ IMPERIALIS HAMBVRGENSIS
LONGE GRAVISSIMO;

DOMINO

CHRISTIANO IOSEPHI,

CIVITATIS GLACENSIS DIRECTORI
ET EIVSDEM COMITATVS INQVISITORI PVBLICO CONSVLTISSIMO;

DOMINO

IOANNI GODOFREDO HAPIERSKI,

INSPECTORI REGIO CIRCVLI LANDESHVTANI
ET BOLCKENHAYNENSIS LONGE MERITISSIMO
ET P. T. ARCHI-DIACONO ET SENIORI MINISTERII AD AEDem
SS. TRINITATIS IN SVBVRBIO LANDESHVTANO;

DOMINO

CHRISTIANO EMANVEL ULBERO,

PASTORI ECCLESIAE BOLCKENHAYNENSIS VIGILANTISSIMO;

DOMINO

SAMVEL LINDNERO,

ECCLESIAE TIEFHARTMANDORFENSIS ET HOHENLIEBTHALENSIS
PROPE HIRSCHBERGAM PASTORI DIGNISSIMO;

PATRONIS ET AVVNCVLIS SVIS DESIDERATISSIMIS
AC SVMMOPERE DEVENERANDIS;

ET TANDEM
D O M I N O
IOANNI HENRICO RVFFERO, A. M.
COETVS EVANGELICI MICHELSDORFENSIS
PROPE LANDESHVTAM PASTORI FIDELISSIMO,
PATRI SVO AMANTISSIMO
AC AETERNVM COLENDO,

HANC DISSERTATIONEM INAUGVRALEM MEDICAM
DEMISSO MENTIS ANIMIQVE CVLTV

D. D. D.

CAROLVS BENIAMIN RVFFERVS
LANDESHVTA-SILESIVS.

§. I.

Quaedam Doloris notiones diiudicantur.

Qui a corporea mutatione nascitur dolor, crudelis generis humani tortor, id sibi vindicat singulare, ut in eius notione suppeditanda, licet plures eam rem susceperint, minus, quantum suspicor, hucusque felices fuerint Medici &, qui hos plerumque secuti sunt, Philosophi. Sensationis equidem cuiuslibet exacta idea in nullum, nisi eum cadit, quem propria edocuit experientia, ut etiam coeci a natiuitate visus naturam nulla ratione animo concipere queant. Non id ergo in illa re miror, perceptionis illius, quam *dolorem* nuncupare solemus, *essentiam* minus esse affecutam; nam, ut verbis Perillustr. van SWIETEN utar, *quid sit in mente illa perceptio, impossibile est verbis explicare; solus ille nouit, qui dolorem patitur;*

A 2

verum

verum id mihi mirandum esse videtur, quod ne *notio* quidem *doloris*, omnibus numeris absoluta, prolata sit, cum aliae sensationes, quae corporeis mutationibus debentur & non nimis speciales sunt, ut tactus, visus, sitis, fames, nausea, fatis conuenienter definitae sint, atque ab aliis hinc facile queant distingui. Dixit (Aphor. 220.) BOERHAAVIVS: *Si fibra nervosa, cerebro orta, ita extenditur, vel alio modo disponitur, ut dissolutionem minitetur, fit doloris idea.* Numquid haec satis exacta doloris definitio? Minime quidem. Enim vero *primo* pruritus cum dolore confundi potest, cum in illo quoque, ex BOERHAAVII sententia, status fibrae nervosae, dissolutionem minitans, adsit; *dein* epilepticus, quamvis horrendis motibus agitentur membra partesque, nullum exquisitum sentit dolorem, quem tamen ex BOERHAAVIANA definitione sentire deberet; sensiles *porro* partes non raro sine dolore mirum quantum extenduntur, ut in hydrope, ventriculi nonnunquam a cibis aut flatibus expansione, & aliis exemplis, e quibus constare potest, nos iis in casibus vel plane non sentire, vel anxietatem pati, minime vero dolorem percipere, licet illae condiciones adsint, quas sufficientes ad producendum dolorem iudicat BOERHAAVIVS; datur *denique* dolor imaginarius, post amputata imprimis membra, in quo status ille, quem BOERHAAVIVS fingit, assumi vix potest, quod etiam *Perillustr. van* SWIETEN largiri videtur in *Commentar. ad h. l.* Accuratiores longe definitio est, quam GAVBIUS (*Instit. Patbol. medic.*

medic. §. 670.) exhibet: Dolor, inquit, qui ad Medicum pertinet, est tristis sensatio sui generis, quam ita percipit mens, ut semper ad aliquam sui corporis partem, tamquam quae vim patiatur, referat. Notio haec soli omnino dolori competit; miror interea, Virum egregium, quem Medicum Philosophum dicere fas est, verbis *sui generis* usum esse, quae nova explicatione indigent. Satis nouimus, dolorem tristem esse sensationem *sui generis*; at, qui definit dolorem, quaerit & colligit illa praedicata, quae faciunt, ut dolor sensatio *sui generis* euadat. Non debent itaque verba praedicta definitionem ipsam doloris ingredi, alias naturam doloris non magis, quam antea, intelligimus. Anxietas aequae ac dolor ponit sensationem tristem sui generis; non raro etiam eam ita mens percipit, ut ad aliquam sui corporis partem (praecordia nempe), tamquam quae vim patiatur, referat. Nonne ergo dolorem, ex *Gaubiana* definitione, cum anxietate saepe saepius confundes, nisi naturam illius aliunde iam cognitam habeas?

§. II.

Doloris definitio.

Sufficiant haec exempla! Quaerenda iam alia doloris definitio. In omni dolore tristis adest sensatio, quam vellet mens humana abesse; in eo vero, quem Medicus perpendit, mutatio corporea, neruis, cum sensorio communi connexis, ita accidit, ut in enormes abripiantur motus. Nullus unquam dolor sine his contingit, & immodicum imprimis in ea

sensatione dolorem excitat, quod monuit iam CARTESIVS. Forsitan ergo hanc doloris notionem recte possumus veram iudicare: *Dolor est sensatio tristis, quam percipit mens ob enormem fibrarum neruearum tremorem.* Imaginarius etiam dolor, si ex corporis mutatione oriatur, huic definitioni respondet. Ceterum non inquiram, qua ratione fiat, ut enormis fibrarum neruearum tremor dolorem producat. Plura ea de re a Philosophis dicta sunt (CARTESIVS de Animi affect. p. m. III. *Philos. Schriften* I. Th. p. 87.), quae tamen longe videntur a veritate recedere. Ex immodico illo tremore, credo, aequè difficulter dolorem, quam ex siccitate faucium sitim, aut ex irritatione ventriculi famem explicare possumus. Melius sine dubio erit, ad praescriptam a Deo legem confugere, qua determinatos neruorum motus singulares sequuntur sensationes. Ea equidem ratione phaenomenon ipsum non explicatur; cauemus tamen, ne inani verborum strepitu Lectori molesti simus, aut eum, fumum vendentes, decipiamus.

§. III.

De effectibus Dolorum generatim.

Caussas dolorum nunc recenserem, nisi eas in aliorum Medicorum scriptis sufficienter expositas esse viderem. Conf. BOERHAAVIUS l. cit. §. 223. 224. GAVBIUS l. c. §. 673. 674. Ad effectus itaque dolorum transeo, ut, illis delineatis, de salute & noxa eorum aptum possit iudicium ferri. Isti autem effe-

effectus trifariam dispesci possunt. *Alii* enim in anima & systemate neruorum prodent; *alii* in fibris muscularibus comparent, *alii* demum vasa afficiunt. Inde iam sequentis tractationis ordo apparebit, qui conuenientissimus mihi visus est.

§. IV.

Dolorum effectus in anima & neruis producti.

Huc referri debent sequentes: I. *Anxietas*. Sensatio tristis, quae dolorem comitatur, efficit, vt sentiat mens, corpus male affici & pati a causa, dolorem inducente. Sed viuida mali maioris repraesentatio, connexa cum alia, quae, malum illud a nobis superari non posse, nos docet, creat anxietatem. Quare iam necesse est, vt haec dolore producat. Hinc etiam *inquietudo, iactatio, & desperatio vitae* oriuntur (GAVBIUS l.c. §. 675.). II. *Agrypnia*. Quies neruorum causa est somni; motus ergo eorum continui, maiores aut vigilias, aut somnum inquietum determinabunt. Dolor autem, quacunque ex causa ortus, neruos in continuo & enormi motu constitutos esse ponit. Hinc aut vigilias, aut somnum inquietum producet, nisi adeo paruus sit, vt mens, praecedente imprimis labore defatigata, neruorum motus percipere nequeat. III. *Delirium*. Potest enim delirium a quacunque causa nasci, quae commune sensorium in enormes abripit motus. Nonne dolor magnus simile quid efficere valet? Quot non huius rei exempla in Obseruatorum monumentis exstant? IV. *Debilitas neruorum & insensibilitas*. Hinc

BOER

BOERHAAVIUS l. c. §. 222. dixit: *Dolor summus in eadem parte brevis, mitior diuturnus esse, & intendi potest, & remitti.* GAVBIUS fere eadem habet: *Summus, inquit, dolor brevis, nec menti diu tolerabilis, cito aut soluit, aut soluitur.* (l. c. §. 676.). Potest phaenomeni ratio in causa doloris latere. Quando enim v. g. acre validissime nervos afficit, enormem quidem creat dolorem, minus tamen diu durantem, cum ea ipsa causa, quae summum tunc excitat dolorem, cito fibrillas nerveas destruat, atque hinc, nexu earum cum sensorio communi sublato, mutatio nervi a mente percipi amplius nequeat. Sed ipse quoque dolor, si magnus fuerit, hanc mutationem producit. Omnes enim partes solidae, diu aut vehementer motae, demum debilitantur, aut permanent in statu tensionis. Manifesto id videmus in musculis, diu aut vehementer motis. Nunc si haec nervis, vehementer a dolore agitis, accidant, debilitas demum & insensibilitas, siue particularis, siue, affecto simul eadem ratione sensorio communi, vniuersalis subsequetur, quod Observationes non minus confirmant. *V. Motus partis dolentis impeditus.* Tensio enim partis sub motu, hincque ortum doloris augmentum, eam impotentiam creat.

§. V.

Dolorum effectus in musculis.

Musculis a dolore symptomata accidunt, quae passim cum nervorum mutationibus quandam similitudinem alunt.

Scili-

Scilicet I. *Spasmus* eiusque species, *convulsio*, *epilepsia*, *tetanus*. Spasmus generatim nascitur ex irritamento validiori, musculis applicato. At enim vero nervi motorii irritati, irritant etiam musculos, ad quos tendunt. Dolor itaque, illos irritans, vim quoque musculosam excitabit, spasmum creabit. Convulsio, epilepsia & tetanus non nisi gradu a spasmis differunt. Quare, pro gradu doloris & differentia subiectorum, modo spasmus simplex, modo convulsio, modo epilepsia, modo tetanus, a dolore produci possunt. II. *Paralysis*. Nervi enim ad musculos tendentes, debilitari & insensiles reddi (§. anteced.), atque ipsi etiam musculi & atonia & torpore post spasmum affici possunt. Non deficient ergo hic causae paralysis determinantes. Possem haec pluribus Observationibus confirmare; cum vero res satis nota sit, nolui in ea multus esse.

§. VI.

Catalepsis.

Separavi hunc doloris effectum a reliquis, cum theoria huius morbi nondum recte stabilita, & classis, cui accenseri debeat, definita sit. Catalepsin plurimi musculorum affectionem esse statuunt, ita tamen, ut modo spasmis eam, modo paralyticis affectibus adnumerent, utrumque forsitan non satis apte, cum in vera Catalepsi nulla musculorum contractio, sed *cerea* potius *flexilitas* obtineat, atque etiam paralyseos signa minime adint. Quaecunque vero rarissimi huius mor-

B

bi

bi natura sit: docet nos experientia, excitari eum ab eo, quod irritare potest nervos, licet singularem illam irritationem, quae ad producendam Catalepsin requiritur, definire nequeam. Frigus, animi pathemata, vermes, meditationes acriores & similia, quae, irritando nervos, horum motus abnormes reddunt, causae huius mali exstiterunt. Nunc autem dolor non minus, quam praedicta, irritat nervos. Nonne itaque Catalepsin producere potest, licet rarius, cum affectus ipse sit rarissimus? Miror, nec BOERHAAVIUM, nec HOFFMANNUM hanc Catalepticos causam attulisse. Spectat interea huc observatio, quam HOFFMANNUS in *Medic. systemat. ration.* Tom. IV. Part. III. p. 127. seqq. enarrat. Vermes praecipue in eo casu generauerant Catalepsin; monet vero simul HOFFMANNUS, *ingentia ini ventris tormina* adfuisse.

§. VII.

Effectus Dolorum in vasis & cauis.

Restant effectus, quos exserit dolor in vasorum systemate & aliarum partium cavitatibus. Referendi huc sunt sequentes: I. *Imminutio cauorum.* Vasa enim & caua varia fibras musculares nacta sunt, quae itaque, spasmu a dolore producto (§. V.), sese contrahunt, idque potentius, quam statui sanitatis conuenienter fieri debebat. Quoniam nunc a vasorum contractione imminutio cauorum pender, quod luculenter Physiologia docet, sequitur, dolorem imminutionem cauorum & vasorum inducere posse. II. *Motus corporis,*

vis, in vasis aut canis contenti, retardatus, vel etiam plane desinens. Quando enim imminutio cauitatis, quam alienum corpus transire debet, nimium increfcit, facile fit, vt corpus illud, ob imminutum spatium auctamque hinc caui huiusque laterum resistantiam, retineatur. Nonne videmus, vehementem cardialgiam cibos in ventriculo retinere, cum leuior vomitus saepe praecedat, immo etiam comitetur? III. *Euacuatio maior, impetuosior, vel etiam minor.* Quando enim cavum, quod massam euacuandam continet, sese contrahit, actio illius in contentum maior fit, hincque etiam motus massae & euacuatio effici potest. Docet id vomitus paullo vehementior, cardialgia semper stipatus. Quum vero contractio vasis aut caui a dolore tantum increfcere possit, vt ostia partis, euacuationi destinatae, nimium quantum minuantur: dolor euacuationi cuiusdam massae obicem ponere potest. Quam saepe quoque contingit, vt ob dolorem a calculo vrinae excretio minuat, supprimatur?

§. VIII.

Porro.

IV. *Febris.* Huius enim causa latet in omni eo, quod cor & vasa arteriosa validius irritat. Iam vero dolor, in parte quadam natus, ob systematis nervosi nexum, cum corde demum & arteriis irritationem communicat. Fit inde, vt minus quoque grauem dolorem motus saltim febriles comitentur.

cur. V. *Inflammatio partis dolentis & consentientium.* Dolor enim, tamquam causa irritans, allicit sanguinem ad partem dolentem & consentientes; febris simul producta, in praedisposito praesertim corpore, & si valida fuerit, densat sanguinem, conspirante etiam ad id spasmu arteriarum, qui comprimendo sanguinem, hunc diathesi inflammatoria afficit. In parte itaque dolente oriri possunt haec: *Obstructio arteriarum*, ob spasmum earum & sanguinem spissum phlogisticum; *motus humorum impetuosior, versus arterias obstructas*, ob febrim, sanguinis congestionem & dolorem ipsum, qui irritat; *congestio demum sanguinis*, ut diximus. Quare inflammatio hinc suam originem ducere potest. Oritur quoque generatim inflammatio, quando pars quaedam sensilis potentius irritatur, quod puncturae animalium, nullo veneno nocentium, manifesto docent. At dolor aequè potenter irritat. Ob eandem causam *gangraena* quoque, *sphacelus suppuratio*, nasci possunt, cum inflammatio, a dolore orta, pro huius gradu maior minorue esse queat, atque ideo diuersis etiam modis solui. VI. *Syncope.* Nascitur enim haec, quando sanguis vel e corde expelli, vel cor ingredi nequit. Spasmi itaque in arteriis aut circa cor oborti, syncopen inducere possunt; dolor vero spasmos infert. Ceterum ex his cuiusque patere potest, symptomata doloris eiusque effectus, quos supra recensuimus, a mutato humorum motu, quem dolor producit, multis modis adaugeri, anxietatis, delirii, agry-

agrypniae, spasmodum, conuulsionum, tetani, epilepsiae & catalepsis exemplo.

§. IX.

De salutaribus & nociuis Dolorum effectibus generatim.

Exposui dolorum effectus, mirum quantum mentem machinamque humanam turbantes, cum dolor ipse harmoniam neruorum tensionem, qua ad conseruandam sanitatem conspirant, sublatam esse ponat. Potuissim eos innumeris exemplis & obseruationibus comprobare; sed in re nota mihi cauendum esse putaui, ne prolixitate mea Lectoribus taedium crearem. Restat ergo, vt salutem noxamque horum effectuum persequar, si prius haec generaliora monuero. Vt vires corporis passimque etiam mentis ad conseruandam sanitatem, naturali statu praesente, consentiunt: sic eadem, quando morbosae conditiones corpus adfligunt, ad restituendam sanitatem collineant; qua de re factum, vt vel ipsum morbum conamen naturae, propriam salutem defendentis, dixerit optimus SYDENHAMVS. Sicuti vero illae ipsae vires sanitatem praesentem ex altera parte destruunt, cum virium actiones continuae labem inferre debeant: ita etiam in morbis contingit, vt aut abnormes, aut deficientes, aut nimis violenter agentes, destructionem machinae, quam morbus iam molitur, promoueant atque accelerent. Vtrumque ergo in iis potissimum morbis continget, qui praecipuas corporis humani potentias inuadunt, quales sunt sensibilitas & irrita-

bilitas. Quare dolor, utramque potentiam una cum motu sanguinis circulatorio afficiens, non poterit non effectus excludere, qui modo ad salutem, modo ad destructionem corporis tendunt. Illi erunt *salutares*, hi *nocivi*. Atque nunc hoc posito fundamento, effectus dolorum tam salutares, quam nocivos, considerabimus.

§. X.

*Effectus Dolorum salutares.*I. *Monet dolor, periculum adesse.*

Sensatio, quam dolor infert, vel ut aptius & convenientius loquar, in qua consistit, tam crudelis, tam horrenda est, ut ea fere solum superetur, quae anxietatem comitatur. Interea haec ipsa sensatio ad salutem humanam tendit. Sensationes enim generatim a sapientissimo benignissimoque Creatore datae sunt homini, ut *vel* voluptati eius, *vel* perfectioni mentis rationalis, *vel* necessitatibus naturae inseruiant, homine sic ad eas explendas coacto. Dolor vero nec voluptatem auget, sed potius minuit, nec mentem proprie perfectiorem reddit. Reliquum eapropter est, ut necessitates naturae respiciat. Tristis enim cum sit sensatio, ex nervorum affectione oriunda, monet, nervis male esse, harmonicam eorum tensionem summopere mutatam esse, unde opus est, ut auxilia homo, ad profligandum malum, omni studio, omni opera conquirat. Quo atrociora sunt mala, quae dolor infert, eo certe magis utilis est tristis illa sensatio, quam proprie dolorem nuncupamus,

mus. Verissime hinc GAVBIVS: *Tot malorum*, inquit, *actor simul tamen vitae custos est*, qui & de praesente noxa, eiusque conseruationibus mature monet, & compellit ad medelam, quoquo modo quaerendam. Vid. l. cit. §. 675. Atque idem de anxietate, inquietudine & vigiliis dicendum. Cogunt hominem, quem dolor torquet, vt ad debellandum malum auxilia petat. Miserrimus esset hominum status, ni cum vehementissima illa neruorum actione tristes sensationes coniunctae essent. Summum malum saepe eximium bonum, quod in hoc quoque casu valet.

§. IX.

II. Spasmodum utilitas.

Spasmi, excitatae irritabilitatis effectus, horrenda videntur dolorum symptomata; non raro tamen illis insignis adscribenda est utilitas. Vt id pateat, sequentia hic notanda:

α) Nonnunquam *causam dolorum remouent, minuunt*. Sic colicam diarrhoea, cardialgiam vomitus subsequitur, optimo saepe cum euentu; causa enim doloris remouetur. Ita dolores sub partu, tendunt ad expellendam causam, quae dolorem creat. Sic etiam spasmi a calculo, qui a dolore proveniunt, haud infrequenter calculi motum promouent, hac ratione dein dolorem ipsum lenientes. Dolor denique inflammatorius, vasa irritans & spasmu afficiens, resolutioni inflammatorii tumoris inseruit, quod notissimum in rana captum periculum manifesto docet. β) *Spasmi, dolori sese adiungunt.*

iungentes, alios dolorum effectus ex parte minuunt, praecauent. Dolorem v. g. excipere solet humorum affluxus & congestio, tanto maior, quanto atrocior dolor. Ne vero omnes congestionum effectus, ex dilatatione, ruptura & diapedesi oriundi, enascantur, spasmus impedit, coarctans scilicet vasa, ne nimia humorum congestione turgeant. γ) *Non raro hinc alii salubres effectus originem suam sumunt, qui praecauendis aliis malis inseruiunt.* Dolores a partu, spasmum producentes, impediunt non raro effectus, qui a retentis secundinis, a coagulato sanguine, in vtero resitante, alias oriri solent. Atque idem dicendum de spasmodis sub utero haemorrhagia & mictu cruento. Coagula sanguinis, quae tunc, in partibus affectis relictæ, spasmum adeo enormem excitant, ut saepe ad dolores parturientium accedat, hos tamen, massam nocentem expellens, praecauet, ne restagnantes sanguinis particulae corrumpantur, vlceraque mali moris, febres putridas &c. producant. Sic etiam dolor & spasmus, in partibus paralyticis subortu, haud insalubres sunt. Non solum enim ostendunt, vim vitalem recurrere, (vnde etiam recte dictum, tremorem in sanis & paralyti nondum affectis, paralytin imminuentem indigitare, in paralyti vero eius finem annunciare,) sed spasmus ipse stagnationem fluidorum in vasis, utpote frequentissimam paralytis causam, tollere potest, hinc ipsam quoque paralytin.

§. XII.

III. Febris, a dolore ortae, salubritas.

Qui febris naturam intellexit, salutarem illius in dolore effectum non diffitebitur. *Primo* enim mutando doloris causam, eum minuire studet. Collecta diathesis inflammatoria & acria varia dolorem non raro producant. At febris illam soluere, haec coquere & expellere valet. Atque sic febris quoque discussioni inflammationis, in parte dolente subnatae, inferuit, hincque exacerbationem doloris, aut alia incommoda, minuit. Impellit *etiam* fluida, ut ea ratione materia nociva vel versus loca ignobiliora, vel extra corpus protrudatur. *Illud* variolarum v.g. febris secundaria, ex dolore magna ex parte nata, *hoc* haemorrhagiae naturales variae ostendunt. Febris enim ipsa, ut generationem, ita etiam expulsionem puris in variolis promouet, in variis haemorrhagiis naturalibus autem, ob sanguinem maiori impetu promotum, illarum eruptionem. *Denique* febris auxilio salutariter nonnunquam partes protruduntur. Docent id vulnerum consolidationes. Fiunt haec, dum vasa laesa extenduntur ita, ut puncta demum soluta, propius semper ad se inuicem accedentia, iterum cohaereant. Febris ipso humorum appulsu extensionem, hincque pendentem consolidationem partium laesarum faciliat. Atque id in similibus quoque exemplis valet.

C

§. XIII.

§. XIII.

IV. *Congestionis humorum ad partem dolentem & loca vicina,
effectus sunt salubres.*

A congestionem humorum versus partem dolentem salus non minor repetenda est. Hinc enim fit 1) ut acre, quod causa doloris existit, blandis humoribus nonnumquam temperetur. Exemplum habemus huius rei in scabie humida. Haec enim, ob copiam humorum blandiorum, cum acris commixtorum, suam solum obtinet benignitatem, qua siccam superare solet. In variolis simile quid observamus. Ob dolorem oritur affluxus humorum lymphaticorum, qui, si blandi fuerint, efficiunt, ut acre mitescat. 2) Nocivam materiam e massa humorum vel a partibus internis ad locum saepe ignobilem salutariter derivat. Docet id dolor podagricus. Irritat is loca, quae occupat, sicque materiam podagricam, in humoribus oberrantem, ad partes exteriores salutariter cum euentu deducit. Ostendunt id etiam dolores partium externarum, qui casu nonnumquam orti, haemoptyles, aliasque affectiones, quae ex congestionibus nascuntur, felicissime sustulerunt. 3) Vulnerum consolidationem accelerat. Non solum enim partium extensionem producit (§. anteced.), sed praesente humorum congestionem affluunt etiam humores lymphatici, qui quantum ad consolidationem partium sint necessarii, Physiologia duce facile peripicere possu-

possumus. 4) Salutarem nonnunquam producit euacuacionem; fluxus menstrui, lochialis &c. exemplo.

§. XIV.

Alia dolorum commoda, ex effectibus eorum deducta.

Diximus in superioribus, dolorem debilitatem inducere, quae magna ex parte salutifera dici potest. Minuit enim doloris vehementiam, tanto semper minorem, quanto minor est nervorum, ad concipiendos tremulos motus, aptitudo. Praeterea haec ipsa debilitas solet, temporis mora, blandum renouare somnum, sub quo, cum anima ab operibus suis feriat, hinc etiam nervi minus tenduntur, & dolor minus sentitur, & nouum systemati nervoso conciliatur robur, ne nimia afficiatur debilitate. Dolor porro frequentius recurrens, hoc corpori humano certe non leue commodum praestat, ut, inducta consuetudine, semetipsum minorem reddat. Mens nempe humana & partes corporeae ea facultate sunt instructae, ut rebus maxime nociuis atque ipsis venenis, temporis mora, adflescere possint. Possunt itaque dolores, saepius perpassi, non minus in consuetudinem abire. Unde quoque fit, ut tenerrima saepe subiecta robustioribus constantius dolores perferre obseruentur. Denique partes, a dolore vnus in consensum vocatae, huius vel salutem, quam diximus, intendunt, vel noxas minuunt. Quando enim partes ab irritatis in vno loco nervis in consensum trahuntur, vel spasmus & motus maior, vel dolor oritur.

Utrumque symptoma non omni ex parte & semper insalubre est. Spasmus enim non in adfecta solum parte, sed in aliis etiam consentientibus ortus, concurrit saepe, ut causa doloris maiori cum vi & breviori temporis intervallo superetur. Videmus id in partu; dum enim diaphragma & muscoli abdominales in consensum trahuntur, fieri aliter non potest, quin foetus inde, atque secundinae, facilius expellantur. Atque id in similibus quoque casibus observamus. Quod si vero dolor in consentiente parte solum oriatur: is tamen impedit, quo minus in parte ab initio dolore affecta, non omnes nociuae eiusdem sequelae comparere queant, quas illius magnitudo ingenerare solet. Cum enim eo in casu plures sint partes, quas similis status morbosus occupat, huius quoque effectus non in vna solum, sed in pluribus adsint, necesse est. In omnibus ergo simul sumtis minores esse debent, quam si vni earum tantum inhaerent. Fac v. gr. inflammationem a dolore oriri. Nonne haec minus gravis esse debet, quando plures partes eiusdem conditionis a dolore occupantur, quam si vna tantum pateretur?

§. XV.

Effectus dolorum nociui.

I. *Virium decrementum.*

Recensui hucusque salutares dolorum effectus; sequitur, ut etiam noxa eorum describatur, quae sane maxima esse potest. Atque primo quidem *virium decrementum*, syn-

copen,

pen, paralyfin inferunt; qui effectus idcirco bonus haberi nequit. Vita scilicet humana virium actionibus innititur; tantum ergo vita, quantum vires ipsae, decrementum patitur. Neque Medicus quidquam contra morbi saevitiam plerumque agere potest, ni viribus corporis humani concurrentibus adiuvetur. Morbi itaque, quos magna virium prostratio comitatur, iis peiores sunt, in quibus vires constant. Quamobrem dolor, qui hominem adeo adffigit, ut syncopen, paralyfin patiatur, non poterit non damnari. Praeterea hi ipsi affectus a salubritate sunt remoti. Quamvis enim insensilitatem inducere solent: ea tamen, quum a potentiarum humanarum destructione aut nimio decremento profluat, salubris dici nequit. Quodsi vero ab insensilitate ista discesseris, ne species quidem salubritatis in praedictis dolorum effectibus detegitur. Quid enim symptomata morbi, virium summa imbecillitate stipata, boni praestare poterunt?

§. XVI.

II. *Motus impotentia.*

Grauitas dolorum, de qua loquor, motus impotentiam inducit, estque non tantum ideo insalubris doloris effectus, quod partium motus ad exsequenda munia vitae requirantur, sed maius etiam inde incommodum nascitur in podagricis. Notarunt Scriptores, qui podagrae saevitiam descripserunt, motum corporis, summi in superando eo dolore momenti esse. Pluribus id locis vrget SYDENHAMVS, accu-

ratissime podagram delineans: *Licet tam dolor, inquit, quam magna ad motum inhabilitas, exercitio, quod ego prae ceteris omnibus Iudaei, contraindicare videantur, tamen & hic labor exantlandus omnino est.* Ostendit dein emolumenta inde oriunda; pergit enim: *Quamlibet in paroxysmi initio aegro impossibile videatur, ut lationem in currum, multo minus eius motum ferre queat, attamen si id tentaverit, non ita diu post sentiet, se minus a tali motu dolere, quam cum se in cathedra domi retineret.* Id insuper accedit emolumenti, si ad horas aliquot, tam mane, quam post meridiem in curru vectus fuerit, quod cum domi toto die sederet, noctem fere insomnem ageret, iam dolorem somno ad multam noctem fugare poterit; cum exercitatio permodica podagra laborantem eo usque delasset, ut in somnum dilabatur. Adde, quod eadem exercitatio calculum, quem vita deses ac iners ut plurimum accersit, quadantenus praecavebit. Quod vero maximi momenti est, a iugi ac pertinaci exercitio occurratur totali artuum ad motum impotentiae, quae haud paucis accidit post paroxysmum unum alterumve diuturniorem, contractis siue poplitum, siue calcaneorum tendinibus: dum enim in cruciatu longiori quieti indulserint, (maxime crura nolentes extendere, quoties dolor genu occupaverit.) tandem crurum ac pedum motu per reliquum vitae tempus orbiati sunt, tam in paroxysmorum interstitiis quam in ipsis paroxysmis, quos non ita tamen effugiunt. Addit denique: *In iis senibus,*

bus, quorum concoctiones admodum vitatae sunt, & qui a morbo, per multos annos adfligente, ipsam corporis substantiam quasi in podagram habent conuersam, nihil minus sperandum est, quam ut morbus sine exercitio ad digestionem perducatur unquam; cum enim morbus naturam viribus superet, saepe moriuntur a languore & aegritudine, quae fomitibus morborum copia concoctionem respuentis apportat, & ab hac materia incoctili, quae nullo modo potest assimilari, tanquam a veneno enecantur. Sed commoda haec omnia, quae a motu partium dolentium oriuntur, ob ipsius doloris tyrannidem impediuntur. Quis enim podagricorum, qui mollietiei plerumque dediti sunt, eiusmodi auxilium, quod exacerbaret dolorem, facile suscipiet?

§. XVII.

III. Inflammationis vehementis noxae.

Doloris gradui respondet inflammationis, ab eadem productae, magnitudo. In omni enim inflammatione sanguis phlogisticus in vasis arteriosis sanguiferis ita haeret, ut ea obstruat, spasma afficiat, qui cum magis magisque retinet, ipsemet vero maiori minoriue motu agitetur. Quo maior itaque sanguinis phlogosis, quo grauior spasmus in parte inflammata, quo fortior demum sanguinis impetus versus loca inflammatione affecta, eo maior inflammatio, eoque minor adfulget spes, fore, ut optime soluatur. Nunc autem dolor magnus, febre producta, sanguinem densat, (solet enim

enim sanguis ab ea actione, quam vasa arteriosa in eundem exferunt, condensari,) loca affecta ingenti spasmo afficit, motumque sanguinis effrenem reddit. Quare dolor enormis gradum inflammationis summopere adaugere, eiusque maxime salutarem solutionem impedire debet. Potest itaque facile gangraenam & sphacelum producere. Ista enim inflammationis solutiones oriri solent, quando inflammatio nimium quantum excedit, cum eo in casu motu, aestu, affricu sanguinis, fluida humana, adeo ad subeundam putredinem prona, fere putrida euadant, gangraenam primo, dein vero, progrediente vitio ad solida, sphacelum inferentia. Denique notari hic debet, inflammationem ipsam, a dolore productam, raro salutem corpori adferre; transitum illius in suppurationem fere semper insalubrem, nonnunquam lethalem esse; inflammationem grauem febrem excitare magnam, cuius nocuos effectus dein exactius exponam; eandem demum nociuam nonnunquam materiam pessimo cum effectu retinere, ut in malignis istis dysenteriae speciebus factum deprehendimus, quae connexa cum intestinorum inflammatione, dysentericae materiae euacuationem impediunt.

§. XVIII.

IV. *Spasmodum insalubritas.*

Vidimus equidem in superioribus, spasmos, qui dolori sese adiungunt, diuersa ratione salutare esse; interea negandum non est, ingentia quoque mala ab iisdem proficisci. Non
solum

solum enim saepe saepius gradum doloris magis magisque intendunt, sed inflammationes quoque augent, salutare excretionem supprimunt, exanthematum eruptionem salutarem impediunt, vires labefactant, non raro sine vlllo commodo, sine vlla salute contingentes. *Augent etiam inflammationes.* Spasmus enim magnus in parte inflammata a dolore enatus, sanguinem, arctando vasa, retinet, premendo vero valdopere condensat, immo, minuendo vasorum cavum, sanguinis moti cum vasorum lateribus affricum atque hinc aestum auget. Quodsi nunc reliqua vasa sanguifera ob consensum partium simili spasmis afficiantur: modo dicti effectus eo magis incrementum necesse est. Quare a spasmis pessimae inflammationum solutiones promoueri, facilitari possunt. *Salutares porro excretionem supprimunt.* Quis enim est, qui sciat, partus difficultatem, mensium, fluxus lochialis, &c. suppressionem nimium frequenter spasmis deberi vehementioribus? Atque quem fugiunt damna, quae inde ad corpus humanum redundant? Inflammationes pessimae, febres acutae, putredines fluidorum, rupturae etiam partium (pro uti hoc circa ventriculum contigit in notissimo a BOERHAAVIO consignato casu), frequentissimae sunt illarum suppressionum sequelae. Similem ob causam *exanthematum eruptionem impediunt.* Notavit SYDENHAMVS, gravem in regione lumbari dolorem impedire, quo minus variolae cito erumpant. *Vires praeterea labefactant,* quod convulsiones,

D

epile-

epilepsiae, dolori saepe sine ullo alio commodo accedentes, manifesto docent. Ex hoc virium decremento dispositio ad chronicos morbos, ex debilitate generis nervosi aliarumque partium oriundos, nascitur. Hinc febres lentae & hecticae ex parte oriuntur, quae aut diu toleratos, aut vehementiores dolores excipiunt.

§. XIX.

V. Congestionum damna.

Non minora damna a congestionibus fluidorum versus has illasue partes, pendent. Etenim I. *haemorrhagias non raro insalubres producunt*, haemoptysin, ut exemplo utar, apoplexiam. II. *Inflammationes & spasmos excitant, praesentes vero exacerbant*. Congestio enim fluidorum ad partes aut sensiles, aut vi vitali instructas directa, irritat, unde causa tam inflammationum, quam spasmorum, nascitur. III. *Suppressunt ideo saepe salutares excretiones*. Inflammatio scilicet & spasmus transitum fluidorum aut aliorum corporum per caua impediunt. Hinc fit, ut a nimia congestione humorum versus uterum fluxus tam mensium, quam lochiorum supprimatur, indeque pessima saepe mala originem suam trahant. IV. *Directae versus loca nervosa, mala, e nervis affectis oriunda, inducunt*, catalepsin, convulsiones, paralytin, affectus soporosos, novos dolores. V. *Ortae circa viscera vitalia, cor & pulmones, anxietates inexplicabiles, syncopen, metum suffocationis, ipsamque praescatio-*

cationem inferunt. Demum IV. partes saltem debilitant. Hinc vero ad nouam semper congectionem, quauis data occasione producendam, & ad obstructiones disponuntur; vnde innumeri morbi, e chronicorum praecipue genere, determinantur.

§. XX.

VI. Febris incommoda.

Quamuis febris, dolori quacunque ex causa accedens, multis nominibus damnosa dici possit, si excedat: tria tamen incommoda maxime hic notari debent, *augmentum* scilicet *inflammationis*, *suppressio salutarium excretionum*, & *fluidorum corruptio*. Febris soluere equidem sanguinem potest, sed etiam inspissare, hinc visciditatem eius phlogisticam, & inflammationem inde pendentem, adaugere. Praeterea febris magna nimium intendit versus partem inflammatae sanguinis motum, vnde inflammationis nimium quantum auctae mali exitus eueniunt. Quod suppressionem salutarium excretionum attinet: illa & inflammationi auctae, & celeritati sanguinis excedenti debetur. Illa enim, nata in loco excretioni aut sanguinis, aut alius fluidi destinato, transitum fluido non permittit; haec vero efficit, vt sanguis rapido motu ex arteriis in venosa vasa feratur, atque sic, per magis exilia vasa, quae praeterlabitur, vehi nequeat. Fluidorum demum corruptiones, ab impetu febrili & retentis excrementis repetendae sunt. Sanguis enim vel in ipso sanitatis statu, motu continuo acrior redditur. Nonne facilius id, nonne maiori in gradu continget, quando a febre agitur? Concurrent tamen hic quoque retenta excrementa, quae dispositioni humorum ad ineundam putredinem augmentum addunt. Praedicta omnia puerperarum exemplo illustrari possunt. Dolor in his saepe excitat febrem, supprimitur inde fluxus lochialis,

oritur inflammatio, demum accedit purpura. Noxa vero illorum omnium effectuum vnicuique facile patebit.

§. XXI.

VII. *Idea tristis, cum dolore connexa.*

Idea tristis, cum dolore connexa, in se spectata, sine dubio mala est; omnes illam homines horrent. Anxietas, inde oriunda, summum certe malum, prioris incommoda augeret. Sed agrypniae quoque diuersis modis hic nocere possunt. Noctis silentium, agrypniis accedentibus, doloris perceptionem intolerabiliorem reddit; continuae quoque agrypniae, si diu durant, corpus debilitant, vires concoctrices labefactant, sicque ad chronicos morbos via panditur. Deliria quoque & morborum acutorum, cum dolore connexorum, augmentum inferunt agrypniae. Nerui enim continuo irritati, nervos cerebri facile in abnormes rapiunt tremores; congestiones sanguinis versus cerebri vasa efficiunt, spasmos, inflammationes, febrilem impetum intendunt. Quamuis itaque tristis illa idea, quae dolorem comitatur, homini non sine summa vtilitate data sit, nonnunquam tamen, ob mala enormia, quae infert, quando excedit, omnino exitiosa est, mortemque, malorum finem, accersit.

§. XXII.

Epilogus.

Methodum medendi, his malis destinata, non expectabunt a me Lectores, cum in artis medicae Elementis traditum solet. Mihi vero sufficiat, si ex praesenti Specimine cuiusque appareat, *dolorem equidem inter summa generis humani mala referendum esse, eundem tamen suis etiam saepe saluberrimis, & sine eo non impetrandis, commodis stipari, neque DEVM ideo tantum accusari debere, cum homines imprimis suis sibi vitiis aut dolorem saepe, aut eius augmentum conciliant.* Recte id quondam propugnauit LEIBNITZIVS.

PRAE-

PRAENOBILISSIMO DOCTISSIMOQUE
CANDIDATO

S. D. P.

IOANN. GEORG. FRIDERICVS BÜCHNER,
THVRINGVS, OPPONENS.

Quanto te semper prosequutus sim amore, & quantis amicitiae vinculis coniungamur, iam profiteri, superuacaneum existimo. Sed, quod me ipsum felicem praedicem, quod ille TVVS mutuus mihi contigerit amor, id non possum, quin laetus, TE inuito, referam. Quod eo gratius mihi accidere debebat, quo magis in eodem, quo ego, litterarum studio versaris, & quo maiores erant TVA & diligentia, & inde parta gloria. Tantum abest, ut hanc laudem sola diligentia circumsumtam & absolutam putarem, ut potius eo, quod tam saepe dissidentis partes sustinueris, magis illustrata sit & celebrata. Ingenue fateor, TV, si qua est in me iudicandi vis, tempus trium, quibus hic versatus es, annorum, tam bene collocasti, ut numquam huius temporis, ut sine fructu consumi, TE poenitere potuerit. Ideoque noli diutius desiderium, quo feruntur OPTIMI PARENTES, TVI videndi, TVA constanti & incredibili diligentia haud explere. Exspectant TE illi & amici, expectant TE aegrotantes, qui spem forte tutam in TE uno, valetudinem pristinam recuperandi, collocant. Possem quidem hoc consilio videri non satis ardenti TE complecti amore, sed habeto, me salutem publicam, desiderio meo TE semper videndi, praeferendam putare, praesertim quia TVA absentia nostram non cessaturam esse amicitiam sperare me sinit. Quod ut ne fiat, si opus est, rogo TE vehementer & obsecro. Fac valeas, resque TVAS feliciter agas! Dab. Halae ad Salam, d. XXI. Mart. MDCCLXVIII.

PRAE-

PRAENOBILISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
SVMMORVM IN MEDICINA HONORVM
CANDIDATO

S. P. D.

IOANNES FRIDERICVS CAROLVS IETZKE

M. C. OPPON.

*E*tsi, pro mutua nostra amicitia, TE, a me, amari, non TIBI ignotum esse, arbitror; tamen hasce litteras iis adiungere, quae TIBI gratulandi causa conscriptae sunt, non dubitavi. Hisce enim optimam nanciscor occasionem, quanti TE faciam, publice declarandi. Tunc iam, cum TE primum viderem, antea quam amicorum numero TE adscribere mihi licuit, TE diligere coepi. Debebam hoc egregiis TVIS virtutibus, debebam morum TVORVM probitati animique integritati, quae primo conspectu elucere videbantur. Ex quo vero TE propius noscere mihi contigit, non potui non TE amare, quia me vere iudicasse intellexi. Detegi insuper, qua discendi flagrabas, cupiditatem quam maxime laudabilem. Quid quod? indefessam industriam, quam, Medicorum inuestigando scientias, semper adhibuisti. Quibus quoque factum est, ut solidissimam hancce TIBI acquisueris eruditionem: qua de re egregium, quod elaborasti, Specimen testatur. Eamque ob causam, Illustr. Medicorum-Ordo, summos in arte nostra TIBI decreuit honores, propediem in TE conferendos. Ascendas itaque cathedram, quo, si ita iubes, TE comitabor, laborum TVORVM praemia capturus. Ego vero, de cursu academico tam feliciter peracto, mente sincerrima, TIBI gratulor, Numenque supremum, pro TVA TVORVMque salute, implorare nunquam desinam. Viuas diu, viuas saluus atque incolumis una cum splendidissima TVA Familia. Ita enim aegrotantes tutissimum in TE habebunt refugium atque solatium, & ego semper amicum babebo, quem opto, sincerissimum. Valeas, meque, ut haecenus fecisti, amare nunquam desinas, etiam atque etiam rogo. Dabam Halae d. XXI. Martii MDCCLXVIII.

X3641781

10 78